

NAGY FERENC*

A Bolyai bicentenárium és a Magyar Tudóspanteon

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Kollégák!

Évről évre rendszeresen kicseréljük gondolatainkat, örülünk egymás sikereinek, megosztjuk gondjainkat, és beszélünk a közös jövőről. Ezen találkozóink és tanácskozásaink sorában idén egybeesik a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár alapításának bicentenáriumától ihletett Közgyűjtemények Éve, Bolyai János születésének 200. évfordulója, és a Bolyai-díj születésének 100. évfordulója. Amint Halász Béla professzor úrtól hallottuk, aki egy személyben az Arany János Közalapítvány elnöke és a Bolyai János Alapítványunk elnöke, száz éve még egyetlen Bolyai-díj volt, amely mára egy egész osztott és kooperatív rendszerré fejlődött. Monok István úrnak, az OSZK főigazgatójának Bolyai-díjjal kitüntetése szimbolikus hidat teremtett a *Közgyűjtemények Éve* és a *Bolyai Év* között.

A plenáris ülés egyik előadójaként a pesti oldalon részletesen szólhattam e szellemi hídról is, amelyen jelképesen áthaladtunk a budai oldalon lévő Tudomány és Technika Házához. A Közgyűjtemények Éve és a Bolyai Év zárása – és egyúttal a Neumann Év nyitása – jegyében 2002. december 6-án felavattuk az MTESZ Fő utcai székházán a Tudósok Falát, melyen külön tábla kapcsolja össze a Magyar Tudomány Napját és a Magyar Kultúra Napját. Jelen Függelékben közöljük Halász Béla akadémikus megnyitó beszédét. Maga a Tudósok Fala a www.mtesz.hu honlapunkon látható.

2003. november 3-án, a Magyar Tudomány Ünnepe és Teller Ede professzor ezzel egybeeső búcsúztatása napján megemlékeztünk és koszorúztunk a Tudósok Falánál. A rendezvény keretében a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár képviselői közös koszorút helyeztek el a közös alapító, Széchényi Ferenc születésének 2004. évi 250. évfordulójára előretekintéssel. Az esemény képei ugyancsak honlapunkon láthatók.

Végül, mivel a 2002. november 19-én tartott plenáris előadásomon sok képet használtam, ezért a jelen kiadványba tartozó szöveget is e honlapra helyeztük.

* Magyar Tudóslexikon, 1027 Budapest, Fő u. 68.

HALÁSZ BÉLA
AVATÓ BESZÉDE
A FŐ UTCAI TUDÓSOK FALÁNÁL
2002. DECEMBER 6-ÁN

2002 nagy ünnepek éve a tudományban. 200 éve született az a **Bolyai János**, akiben a magyarság teremtő géniusza – a tudomány terén – a legmagasabb fokon öltött testet. Az idei év a Nobel-díjas **Wigner Jenő** születésének centenáriuma, az ugyancsak Nobel-díjas **Oláh György** születésének 75. évfordulója, és idén emlékezünk a 90 éve született **Szentágothai Jánosra**. És még véget sem ért a Bolyai Év, már kezdjük a Neumann Évet.

E világnagyságok jeles évfordulóit az év során külön-külön is nagyrendezvényekkel ünnepeltük. De géniusaink nem magányos szellemóriások, hanem egyetlen galaxis csodálatos csillagai. A mai napon azért gyűltünk egybe, hogy együtt tisztelegjünk Nobel-díjasaink és ugyancsak világraszólót alkotó társaik előtt. Egyúttal szeretnénk külön és kiemelten is tisztelegni egy új, Budapesten született Nobel-díjasunk, **Kertész Imre** előtt, s új táblát avatni a remélhetőleg szép számú 21. századi Nobel-díjasainknak, akik sorát ő nyitotta meg.

A világ egyik vezető tudományos lapja, a Nature 2001. évi első számában a Nobel-díjak első átadásának centenáriumát nyilvánította az Év Évfordulójának. Ez is mutatja azt az egészen rendkívüli rangot, amelyre a kiemelkedő szellemi teljesítmények legismertebb kitüntetése egyetlen évszázad alatt felemelkedett. Magyarország, ez a létszámában kicsi, de a tudomány tiszteletében és tudósai teljesítményében nagy ország a 20. század folyamán tizenkét Nobel-díjassal gazdagította a világot.

Nobel-díjasaink körében a tudományos teljesítményekért kapott díj dominál. Ezenbelül a Budapesten született hét magyar Nobel-díjasból mind a hét tudós. Egyetlen láncszem hiányzott még: az első magyar irodalmi Nobel-díjas. Ezért jelentett különleges örömet számunkra, hogy a Svéd Akadémia az irodalmi Nobel-díjat 2002-ben Kertész Imre magyar írónak ítélte oda. Vele teljessé vált a kör.

A Budapesten született Kertész Imre olyan írói munkásságért kapta a kitüntetést, amely az egyén sérülékeny tapasztalatának szószólója a történelem barbár önkényével szemben. Műveiben annak a lehetőségét vizsgálja, lehet-e még egyénként élni és gondolkozni, amikor az embert teljesen maga alá gyűri a diktatórikus hatalom.

Kertész Imre könyveivel az egyetemes emberi létről, és az emberi szellemről küldött a világnak üzenetet. Műveit magyar nyelven írta. Könyvei azonban svéd, német, spanyol, francia, holland, héber, olasz, angol fordításain keresztül hidat teremtettek a magyar irodalom és a világkultúra között. Nobel-díjas tudósaink ugyanis mind hangsúlyozták a tudomány és a kultúra, benne kivált az irodalom szoros összetartozását. Íme néhány idézet bizonyossággal. **Békésy György**: „Az ember két különböző részből áll – a fiziológiai és a szellemi részből. A szellemi résznek könyvre, sok könyvre van szüksége.” **Wigner Jenő**: „Nagy tévedés azt hinni, hogy az anyagi javak a legfontosabbak az emberi életben. Az emberi boldogsághoz szellemi javakra is szükség van.” **Gábor Dénes**: „Abban a kis körben, amelyben volt jóllét, a budapesti polgári osztályban, olyan közel került egymáshoz a »két kultúra« mint talán sehol sem a világon. Egyaránt imádtuk a nyugati tudományt és a nyugati irodalmat, művészetet”. **Oláh György**: „Iskolás koromban sok klasszikust, irodalmi és történelmi munkákat, később pedig filozófiai műveket olvastam [...] A klasszikusokon kívül a magyar irodalom is gazdag és csodálatos tárházat kínál kitűnő művekből. Csak sajnálni lehet, hogy a nyelvi korlátok miatt sok kiemelkedő magyar író és költő munkái jórészt hozzáférhetetlenek a világ számára.” Kertész Imre Oláh Györggyel a Nobel-díjasok között is hazaérkezett.

Felemelő érzés végigtekinteni egy évszázad magyar származású Nobel-díjasainak során. E történelmi tablón koncentráltan jelenik meg a 20. század, az emberiség története legviharosabb századának drámai tanulsága: a tudományos-technikai haladásnak erkölcsi-emberi haladással kell párosulnia.

Ezt az összetartozást így hangsúlyozta több mint fél évszázada, 1937-ben elhangzott Nobel-

előadásában **Szent-Györgyi Albert**, aki beszédét a tudomány és a humanizmus összekötésével fejezte be: „...*Ami engem végtelen örömmel tölt el, ha ezekre a vizsgálataimra visszatekintek, az, hogy ezeket elejétől végig az a nagy nemzetközi tudományos testvériség, tudományos együttműködés, emberi szolidaritás tette lehetővé, amelynek segítségével nélkül magam elpusztultam volna és kísérleteim semmiféle eredményhez nem vezettek volna. Felemelő érzés tudni, hogy a mai forrongó és gyűlölettől fűtött világban a tudomány magaslatain a testvériségnek és az emberi szolidaritásnak ez a szelleme él. Én csak azt kívánhatom, hogy valamikor ez a szellem a tudomány határain túl is terjessze sugarait és evvel az egész emberiséget egy, a mainál jobb jövő felé vezesse.*”

Mi 2002-ben, egy új évszázad kezdetén, és a 21. századi első Nobel-díjasunkat, Kertész Imrét ünnepeelve azzal a kívánsággal kiegészítve erősíthetjük meg, hogy ez a szellem a tudománnyal párhuzamosan a kultúra határain túl is terjessze sugarait, és vezesse az emberiséget egy jobb jövő felé.

A tudomány és a kultúra e jobb jövőért való legjobb befektetéséről 1996-ban, a magyar iskolaalapítás millenniuma évében így üzent Oláh György: „*A legnagyobb értéke minden nemzetnek az, hogy mit tud a fiatalsága. Tehát a kiképzés, a tanítás, a nevelés, ez egészen alapvető fontosságú. Gazdasági kincsek, amik a 19. és 20. században nagy mértékben befolyásolták, hogy melyik nemzetek tudnak előrejutni, ezt, meg vagyok győződve, a 21. században nagy mértékben az fogja átvenni, hogy egy ország mit tud a fiatalsága nevelésében és szakértelmében nyújtani. A jövőbe be kell fektetni, és a legjobb befektetés, amit egy ország csinál, az a fiatalsága nevelése.*”

Nekünk is ez a meggyőződésünk, hogy a legjobb befektetés a jövőbe az ifjúság tudományos, kulturális és erkölcsi nevelése. Ettől indítatva 2001-ben a Nobel-centenárium évében és alkalmából a Műegyetem Aulájában megnyitott kiállításon Oláh György vezetésével aláírtuk Nobel-díjsaink múzeumának és világraszólót alkotó géniuszaink szellemi panteonjának alapító okiratát. Kérjük a jelenlévőket, legyenek társaink az alkotásban, segítsenek e kezdeményezés megvalósításával géniuszainknak méltó emlékművet, és az ifjúságunk elé vonzó példaképet állítani.

Ezen gondolatok jegyében nyitom meg mai ünneplésünket, és felkérem **Nagy Ferencet**, a Bolyai Bicentenáriumi Bizottság ügyvezetőjét, aki egyben a felavatandó, illetve megkoszorúzendó táblák kezdeményezője és kigondolója, hogy szíveskedjen azok rövid történetét és tartalmi üzenetét elmondani, majd a koszorúzást levezetni.